

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 6 (46)

V AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

1933

Jaanuar

Tööpuudus ja selle vastu võitlemise viisid ja abinõud tulevad hinnata ümber*).

A. Maramaa.
Viljandi linnapea.

Kõigile meile on saanud selgeks, et see viis ja need abinõud, millistega meie praegu võitleme tööpuuduse vastu, ei vii meid eesmärgile. See viis ja need abinõud on pärit veel tollest ajast, kui tööpuudus, vähemalt tööbörsidel registreeritute arv, oli väike ja meie seepärast võtsime tööpuuduse küsimust veel väikesena ja pealis-kaudselt.

Praegu on see küsimus meile saanud suureks küsimuseks, otse eluküsimuseks. Seepärast peame hindama ümber nii küsimuse enese kui ka viisi ja abinõud, milliseid tarvitame võitlemiseks selle häda vastu. Kui me sellega viivitame, võivad sel viivitamisel olla väga rasked tagajärjed.

Käesolevas kirjutises avaldan oma arvamuse ja oma seisukohad ses küsimuses.

Tööpuudus pole iseendast mööduv näht.

Meil on tegelasi, kes usuvad ja loodavad, et praegune raske majanduslik kriis möödub iseendast ja ühes kriisiga kaob iseendast ka tööpuudus. Need tegelased lohutavad meid: „Oodake, kannatust, aeg annab arutust“.

Agasuur hulk teisi tegelasi ei jaga esimeste optimismi, ei saa seda jagada. Näd näevad, näd teavad otse, et tööpuudus ei möödu iseendast. Temast ei saa jagu ootamise ja kannatamisega. Ootamine ja kannatamine võivad viia asja niikaugemale, et tööpuudus matab meid kõiki ühes riigiga.

Ma loodan ka, et me tööpuudusest saame jagu, aga seks tuleb teha midagi muud

kui oodata. Seks peame võtma tarvitusele õige radikaalsed abinõud.

Hädaabitööd kurnavad meid välja.

Meie võitleme tööpuuduse vastu teiste maade ja rahvaste eeskujul hädaabitöödega. Seejuures oleme unustanud, et elame põhjamaal. Me põhjamaa iseäralduseks on see, et talvel meil peale vedude ja metsatööde muid väliseid töid ei tehta, ei saa teha, ei tasugi teha.

Kui me siiski tööpuuduse sunnil juba aastaid talved läbi teeme külmunud maaga mullatöid, siis püüame mitte silmapilgukski unustada, et sel tööl, vaatamata hirmsale vaevale, mis inimesed näevad selle juures, pole kuigi häid tagajärgi. Oleme teadlikud, et see on hädatöö, mida teeme oma kliima kiuste.

See hädatöö, tööliste seisukohast hädaabitöö, on halb abi, on petteabi. Meie kõik näeme, et riigikassa hädaabitöiks raha ei määra meie küllusest, vaid ta määrab selle raha läbi häda meie vaesusest. See on raha, mis oleks kulutatud korralikeks suvihooajatöiks, kus töölisile makstakse kõrgemat töötasu, kui praegu hädaabitöil. Selle võrra jääb meil tegemata korralikke suvihooajatöid, kui palju me hädaabitöile kulutame raha.

Tõesti petteabi. Töölisel on praegu teadmine, et talvel korraldatakse hädaabitöid, et peab korraldatama, et peab ka talvel tööd antama, ja see teadmine julgustab nii mõndagi töölist kergemal käel kulutama suvist teenistust, mis aga talvel annab end tunda väga valusasti.

Käesoleval aastal toimuvad hädaabitööd laiemas ulatuses kui eelmisel aastail,

*) Avaldatakse diskussiooni korras.

seda häda sunnil. Erilist põhjust meil selle üle rõõmustuda pole. Mida laiemas ulatuses toimuvad hädaabitööd, seda rohkem kasvab petlik lootus: aasta läbi saame tööd. Aga seda vähem saab tööd suvel, kui on õige tööaeg.

Hädaabitööd, kui nende ulatus paisub suureks, löövad segi meie elu, nad demoraliseerivad meid kõiki, nii juhte kui juhitavaid, nad kurnavad meid välja.

Meie ei suuda hädaabitöödega võidelda tööpuuduse vastu.

Juba aastaid võitleme tööpuuduse vastu hädaabitöödega. Kõik need aastad oleme kuulnud aina hirmsat nurinat selle üle, et hädaabitöid ei korraldata küllalt laialt ja et antakse liiga vähe tööd.

See suur nurin on kihutanud meid tagant. Aasta-aastalt oleme suurendanud hädaabitöiks kulutatavaid summasid. Tänavu näiteks oleme vähem kui kolme kuuga kulutanud nii suure summa, kui eelmisel aastal terve aastaga. Praegu on juba teada, et hädaabitöiks on määratud 1 237 600 kr. krediiti ja on loota, et lähemal ajal määratakse veel 1 000 000 kr. Endise, sügisel määratud summaga on see kokku ligi 3 000 000 kr. Ja tööl on praegu kolm korda nii palju rahvast, kui eelmisel aastal samal ajal.

Aga kas võime nüüd öelda, et töötud on nüüd enam-vähem rahuldatud? Ei sugugi mitte. Töötute nurin on praegu suurem kui kunagi varem. Ikka on veel vähe raha määratud ja ikka antakse veel vähe tööd.

Aga kas on siis lootust, et suudame kunagi määrata nii palju raha ja korraldada nii palju töid, et töötud, s. o. kõik, kel talvel pole tööd, oleksid rahuldatud?

Ei, sellist lootust ei saa meil olla. Miks?

Meil on registreeritud praegu 16 000 töötut. Ega vist keegi meist ei arva, et need on kõik meie töötud, et rohkem meil töötuid pole. Maal meil üldse veel ei registreerita töötuid. Ja linnades pole kaugeltki kõik, kel talvel pole tööd, registreerunud tööbörsil. Viljandis näiteks on tööbörsil registreeritud ligi 1000 töötut, aga registreerimata on veel vähemalt 2000 kodanikku, kel talvel pole tööd. Need 2000 pole veel tulnud — nad on häbenenud tulla. Need kõik on korralikud töölised, kes end senini ainult tööst ja väevast elatanud ja alati ise endale on otsinud ja leidnud tööd. Neil on olnud raske tulla, raske astuda esimest sammu üle

tööbörsi läve. Nad on pingutanud, nad on ajanud läbi oma suvise teenistusega. Aga kui me tuleval aastal ja edaspidigi võitleme tööpuuduse vastu hädaabitöödega ja maksuta leiva andmisega, siis tulevad ka need 2000 töolist Viljandis, siis tulevad tuhanded ja kümmed tuhanded teistes linnades, siis tulevad ka maa töötud. Siis koguneb üle riigi mitte vähem kui 300 000 tööd ja leiba nõudjat töötut. Kes korraldab siis sellele hulgale hädaabitöid? Kes jagab siis neile leiba?

Juba praeguse registreeritute arvu juures ei suuda me hädaabitöödega võidelda tööpuuduse vastu. Veel vähem suudame seda siis, kui töötute arv suureneb. Ja see arv suureneb iga päevaga.

Töölise palkamine peab toimuma tööbörsi kaudu.

Töö nõudmine ja töö pakkumine on toimunud senini vaba tööturu kaudu vahenduseta. Linnades ja alevites töötavad küll tööbörsid, aga need pole olnud ei mingisuguseiks vahendajaiks. Viljandis näiteks on juhtunud väga harva, et mõni eratööandja on tulnud palkama tööbörsilt töolist. Veel harvem on juhtunud, et mõni tööpakkuja on saanud tööbörsilt töölise. Töölised pole registreerunudki tööbörsil seks, et mõne eratööandja juures saada tööd. Kõik on registreerunud seks, et saada tööd linna või alevi hädaabitöid. Seepärast võib õigusega öelda, et praegused linnade ja alevite tööbörsid on vaid hädaabitööd soovijate nimistute pidajad.

Et tööpuuduse lahendamine on tänapäeva suurimaid probleeme, et riik linnade ja alevite tööbörside asutamisega on teinud tööpuuduse lahendamise riigi asjaks, siis ei pea riik jääma peatuma poolele teele, vaid ta peab asutama tööbörsid ka valdadesse. Ta peab andma seaduse, millega kohustatakse palkama töölisi tööbörsi ja ainult tööbörsi kaudu. Iga tööline, kes jäänud tööta ja soovib saada tööd, peab registreeruma tööbörsil. Iga tööandja, kes soovib endale palgata töolist, peab palkama töölise tööbörsi kaudu. Iga palgatud tööline kustutatakse tööbörsi nimistust.

Kui ei tehta sunduslikuks palgata töölisi tööbörsi kaudu, siis kaotatagu ka linnade ja alevite tööbörsid. Omal ajal linnade ja alevite tööbörsid asutati ikkagi selle mõttega, et sealt ka eratööandjad palkaksid endale töölisi. Selleks ongi kohustus registreerida kõiki tööd soovijaid. Et eratööpakkujaid pole, aga ikkagi veel

registreeritakse kõiki, siis on töbörsil registreerituil õigus teha siit loogiline järeldus: meid registreeritakse hädaabitööde saamiseks. Ja kõik registreeritud erandita nõuavadki endale hädaabitöid tööd. Kui neile tööd ei anta, siis küsivad nad päris õigusega: milleks meid siis registreeritakse?

Töbörside kaudu tööliste palkamisel on hädäsi. Riigil on alati ülevaade tööliikumisest. Alati on teada, kus ja kui palju on töölisi tööl, kui palju töölisi ja mispärast on töölt lahkunud. Siis selguvad põhjused, miks tööle ei minda, siis selguvad elukutselised töötud. Töbörsil sõlmitakse kirjalikud töölepingud.

Töbörsil peetakse kaks nimistut — üks on üldnimistu, millesse kantakse kõik tööd soovijad, teine on nimistu, millesse märgitakse need töötud, kel õigus saada tööd hädaabitöil.

Töötasud tulevad normeerida.

Hiljuti määrati meil ametisse hindadekomissar. See tähendab, olime jõudnud otsusele, et tarbeainete hinnad tulevad regeerida.

Sama teed tuleb käia ka töötasu normide asjus, sest need vajavad hädapärast regeerimist. Et töö otsimine on suurem töö pakkumisest, siis on töötasu normid vabal tööturul aetud väga madalaks. Mõni tööandja pakub nii madalat palka, et on võimatu selle eest minna tööle. Kui suvi läbi on teenitud ja rõivad ja jalatsid on töö juures kulunud ära, ei jõu tööline teenitud palga eest osta endale rõivaid ja jalatseid asemele. Õige sagedasti ongi seega seletatav, miks töölised näiteks ei lähe tööle maale. Kui öeldakse, et talunik näiteks ei jõua töölisele maksta kuigi suurt palka — tal pole seks raha, sest ained, mis talunik müüb, on odavad, aga ained, mis ta ostab — kallid, siis vastab see tõe. Aga miks peab talunik maksma kogu palga rahas? Maksu osa palka natuuras. Andku näiteks töölisele korter ja küte, andku talle moona, andku talle piima või lubagu pidada tal lehma, andku talle tükk maad. Siis on talunikul võimalik maksta töölisele päris korralikku palka ja see pole talle ülejõu. Siis pole puudus maale tööliseks minejaist. Siis hakkab tööpuuduski vähe lahenema.

Et põllupidamine on meie rahva peatöid, et põllutööst praegu just põgeneetakse, et põllutööle võiks mahutada praegu õige palju rahvast, kui palgad ja pal-

kade kättesaamine oleks korraldatud paremini, siis peaks valitsus kiireimas korras võtma regeerimisele just põllutöölise palgad. Kui põllutöös on palgad normeeritud, siis on võimalik saata linnadest töötuid tööle maale.

Palkade normeerimine on hädavajalik veel sel põhjusel, et praegused madalad palgad hävitavad meie rahva tervise ja ühes sellega ka rahva elujõu.

Iga käitise töömaht tuleb määrata kindlaks.

Juba aastaid oleme ühe lõpmata suure vastolu tunnistajad — riik pingutab jõudu, otse katkendab end, et korraldada töötlele hädaabitöid, aga taludel on tuhanded, ei, kümned tuhanded hektaarid põlist põllumaad söödis. Kuidas võime nõuda valitsuselt vastutust selle eest, et meil kõigil oleks tööd ja leiba, kui põlised põllumaad on söödis? Kas siis tõesti meie talunik on nii vägev vürst, et tema karistamata võib jätta oma põllumaa sööti? Kas eraomandus meie talude näol on tõesti nii püha, et meie sureme kas või nälga, aga taludelt midagi ei nõua? Kust saadik on siis maksev, et meie emakesel maal pole enam kohustust meid toita?

Sellisele võimatule nähule tuleb teha lõpp. Iga käitise ja iga talu kui käitise töömaht tuleb määrata kindlaks. Talus peab olema niimitu meestöölist, niimitu naistöolist, niimitu hobust, niipalju tööriistu, niipalju ruumi tööliste jaoks. Kui talu töömaht näiteks on kaks mees- ja kaks naistöolist võrast tööjõudu, siis talu peab ka selle arvu töölisi palkama. Aga kui talunik tõrgub määratud arvu töölisi palkamast, või ta lihtsalt ei jõua määratud arvu töölisi palgata, mida teha sellisel juhtumil? Sellisel juhtumil jääb talunik riigile töömahu täitmises võlgu ja teda tuleb käidelda samuti kui igat teist võlgnikku. Tema talu määratakse müügile või tükeldamisele. Viimasel juhtumil maksab riik talu eest teatud hinna.

Kui iga käitise töömaht on määratud kindlaks, siis selgub kui palju töölisi jääb meil tööta. Kui jääb osa töölisi seegipärast tööta, siis ei aita muud, kui peame hakkama harima soid ja rabu.

Töölepingud tulevad sõlmida kirjalikult.

Küsisin kord ühelt hädaabitööliselt: „Teie olete tubli töömees, kas Te tõesti endale tööd ei leia?“ Tööline vastas: „Tööd leiaksin ka, aga peremeestelt ei saa

palka kätte. Mul on praegu mitmelt pe-remehelt palka saamata. Siin aga, mis teenin saan kohe kätte“.

Selline nurin, et palka ei saa kätte, on üldine. Kohtukäimised palga pärast on igapäevane näht. Küllalt sagedased on juhtumid, kus tööline ka kohtuteel ei saa kätte palka, sest töölepingud on sutiised ja palgaraamatuid pole.

Seepärast on otse hädanõue, et töölepingud oleks sõlmitud kirjalikult. Tuleb panna maksma sellekohane sundus. Le- pingute sõlmimine peab toimuma tööbör- sil.

Kirjaliku töölepingu juures on maksev palgaraamat.

Tööraamat tuleb panna maksma.

Linnavalitsusse ilmuvad inimesed nõudma tööd, leiba ja igasuguseid toetusi. Kes nad on, kust nad on tulnud, kas ja kus on nad olnud töös, kui palju nad on saanud tasu töö eest — kõige selle kohta puuduvad andmed ja tõendused. Pead us- kuma, mis inimesed sulle räägivad, ehk hakka koguma andmeid, mis sagedasti õige pikk ja tülikas, isegi kulukas toi- ming. Teinekord tead inimesest, et tal on olnud päris hea teenistus ja seepärast ei vaja ühiskonna abi, aga selle teenistuse kohta puuduvad tõendused must valgel. Seepärast on väga ja väga sagedad juhtu- mid, et tööd ja toetusi saavad inimesed, kes seda ei vaja. Aga veel kurvem on see, et iga valesti antud toetus kutsub kaasko- danikkude keskel välja pahameele ja nu- rina. Tullakse õige tihti kimbutama lin- navalitsust, nõudes ka enesele toetust. Kui nõudmist ei rahuldada, siis ollakse platsis etteheidetega — mispärast te sellele ja sellele andsite, ega tema minust pole vae- sem.

Kõik need ülaltoodud halbused oleks välditavad, kui oleks maksev tööraamat, kuhu kantakse kunas ja kus inimene on olnud teenistuses ja kui palju ta on teeninud. Kui igaüks oma tööraamatu peab näitama ette, kui ta ilmub ühiskon- nalt saama abi, siis paljud ei näitaks oma nägugi linnavalitsuses. Kui palju asjatut sekeldust jääks ära.

Omavalitsuse tegelasena, kel igapäev on tegemist paljude abistamist nõud- vate kodanikkudega, ei saa ma teisiti, kui pean nõudma sundusliku tööraamatu maksmapanemist. Seega oleks tähtsal määral aidatud kaasa, et ühiskonna abi,

milleks meil pole tarvitada nii väga suuri summäsid, läheks õigeisse kätesse.

Hädaabitööl ei saa tööd kõik tööbör- sil registreeritud.

Nagu nägime juba eelpool, ei suuda meie ka parimal tahtmisel korraldada nii laialt hädaabitöid, et oleksid rahuldatud kõik tööbör- sidel registreeritud. See arv- kasvab iga päevaga, iga aastaga. Siit võib olla ainult üks järeldus ja nimelt see, et tööbör- sidel registreeritud tuleb jaota- da kahte liiki — ühed, kel pole õigust saa- da tööd hädaabitöil, ja teised — kel on õigus saada tööd hädaabitöil.

Kel ei peaks olema õigust saada tööd hädaabitöil?

1) Kinnisvaraomanikel, olgu nad talu- omanikud või majaomanikud.

2) Perepoegadel ja peretütrel, kelle vanemal on maal talu või linnas maja.

3) Kodanikel, kes peavad hobust või lehma, või mõlemaid loomi, ja kel on renditud maad põllu- või aiamaaks.

4) Naisel, kelle mees on kindlas tee- nistuses, või ümberpöördult.

5) Kõigil hooajatöölisel, kel suvisel tööhooajal on olnud korralikult tööd, ja kõigil kindlapalgalisil.

6) Kõigil neil kodanikel, kelle tööraa- mat näitab rahuldavat teenistust.

Hädaabitöil töö saamise õigus on neil kodanikel, keda neist endist olenemata põhjusil pole palgatud eratöile ja kui neil pole mingit muud p. p. 1—4 nimetatud ülalpidamisvõimalust.

Hädaabitööde töötasu peab olema mada- lam normipalgast.

Praegu on lugu nii, et tasu hädaabi- töil on suurem kui tasu näiteks riigi metsatöil. Selle tagajärjeks on, et pole soo- vijaid minna riigi metsatöile.

Seepärast on põhjustatud nõudmine, et hädaabitööde tasu olgu madalam nor- mipalgast. Seega välditakse tungi häda- abitöile.

Hädaabitööde tasu peab olema väike- sem harilikust töötasust veel seepärast, et hädaabitöid tehakse ebaharilikul ajal, tal- vel külmunud maaga, mispärast töö vil- jakus on väikesem kui hooajatöil.

Lõpparvamus.

Mõnelgi lugejaist paistavad ehk mõ- ned minu ettepanekuist minevat liiga kau- gele, aga olgem päris kindlad, et vähem radikaalsete abinõudega ei suuda meie kaotada tööpuudust.

Tartu linna majandusest 17. sajandi lõpul.

Mag. E. Tender.

Tartu linna arhivaar.

Koguteoses „Tartu“ leiduvas prof. M. Kurtšinski' artiklis „Tartu linna rahandus“ on antud ülevaade Tartu linna finantside arenemisest, alates 18. sajandi viimastest verandist, kus autor väidab, et „on võimatu linna arhiivis olemasolevate materjalide põhjal esitada praegusel ajal üksikasjalikku ülevaadet ja tuua kas või üldandmeid linna eelarvete kohta linna vanemaist ajajärkudest“. Õnneks pole see siiski nii, sest linna arhiivis säilinud arveraamatute abil saab võrdlemisi täieliku ülevaade Tartu linna rahanduse kohta juba, alates 17. sajandi 80. aastast. 1686. ja 1695. a. kohta on koostatud isegi täpsed ülevaadet linna kõigist tulullikaist ja korralisist kuludest. Võrreldes 18. sajandiga, on pilt, mille neist Tartu linna majanduse kohta saame, mõneski suhtes erinev ja selle kirjeldus tohiks vist pakkuda teatud huvi.

17. sajandi lõpul oli Tartu nii tähtsusest kui ka vist elanikkude arvult Riia ja Tallinna järgi kolmas linn Rootsi Läänemere-provintsis, olgugi et Narva kippus temast jõudma ette nii elanikkonna kui jõukuse poolest. Võrreldes praegusega, oli linn siiski väga väike. Elanikkude arv ei võinud ulatuda palju üle 2000 ja maju oli pärislinnas umbes 200, kuna eeslinnades asetsesid ainult puuhurtsikud.

Majanduslikult polnud linna seisund eriti hiilgav, ehk see küll oli paranenud viimaste aastakümnete jooksul. Tööstus puudus peaaegu täiesti ja ka käsitöö piiridus peamiselt linna elanikkonna oma tarvete rahuldamisega. Tähtsam oli kaubandus, peamiselt linna ümbruskonna talupoegadega, olgugi et ka sel alal linna kaupmeestega suuresti konkureerisid iga sugused ülesostjad ja nurgakaubitsejad maaelanikkude eneste hulgast, alates mõisaomanikest ja lõpetades kõrtsmikikude ja hakkajamate talupoegadega. Tuli võistelda ka teiste linnade kaupmeeste sellidega ja vene rändkaupmeestega, hoolimata sellest, et linna privileegide põhjal oli kauplemine Tartu maakonnas lubatud ainult Tartu kaupmeestele.

Kokkuostetud viili ja linad saadeti sadamalinnadesse, peamiselt Tallinna, kust asemele toodi välismaa kaupu, nagu soola, rauda, tubakat jne.

Kaubandus Venega oli tähtsuseta ja aktiivsemaks pooleks olid siin venelased,

kelle jaoks Tartus asus isegi eriline kaubahoov. Kaubandust raskendas ka tarvidus müüa talupoegadele suurel määral krediidile ning kaupmeeste maksujõuetuksjäämised polnud sugugi haruldased.

Palju rahvast tõmbasid kokku kuulsad Tartu laadad. Kasulik oli linnale ka see, et siin asus mitu Liivimaa keskasutist, nagu õuekohus, konsistoorium, ülikool ja Liivimaa eesti osa majandusasehaldur. Nii tõusid võõraste juurdevoolu tõttu õuekohtu istungjängu ajal kõik toiduainete hinnad.

Privileegide põhjal oli Tartul võrdlemisi suur autonoomia, kuigi linn oma nõrkuse tõttu ei jõudnud seda teostada täiel määral. Linna kõrgeim võimukandja — raad ühendas endas nii administratiivkui ka kohtuvõimu, ehk küll tsiviilasjus võidi apelleerida tema otsuseile õuekohtusse ja samuti nõudsid selle kinnitust otsused raskemais kriminaalasjus. Tähtsamais asjus pidi raad aga arvestama Suure (kaupmeeste-) ja Väikese (käsitööliste-) Gildi, kuhu kuulusid peaaegu kõik kodanikud, arvamust. Eeslinlased ei kuulnud kodanikkonda, vaid olid lihtsalt rae alamad. Seetõttu polnud neil ka mingit kaasaráakimisõigust linna asjus. Raad koostus kahest pürjermeistrist, kes vaheldusid kahe aasta tagant rae eesistumises või „sõnavaldamises“ ja 8 raehärrast. Rae jurisdiktsiooni alla kuulus territoriaalselt allinn ja eeslinn, personaalselt — linna kodanikkond ja eeslinlased. Toome kuulus riigikohtute jurisdiktsiooni alla, samuti aadel ja kroonu teenistuses ja ülikooliga seotud isikud linnas. Uusi raeliikmeid valis raad ise, kuid mõnikord avaldasid valitsusvõimud ka teatud survet oma kandidaatide läbiviimiseks.

Kodanikest võisid rae liikmeiks saada ainult Suure Gildi liikmed ning väljastpoolt mõnikord literaadid, peamiselt juristid. Nii näiteks oli a. 1695 raes kaks juristi.

Igal raehärral olid linna haldamises täita kindlad ülesanded, millised iga kahe aasta tagant pürjermeistrite poolt jaotati uuesti. Raskeimaks peeti kammerhärrade ametit, kuna selleks määratud kahe raehärra ülesandeks oli peaaegu kogu linna majanduse juhtimise kõrval veel rida teisi tülikaid ülesandeid.

Linna rahanduse korraldus põhjenes a. 1647 kindralkuberneri poolt kinnitatud kassakorral (Cassa-Ordnung), mille peamäärused olid järgmised:

Kõik linna tulud peavad minema üldisesse linna laekasse, mille kolmest võtmest üks on sõnavaldaja pürjermeistri, teine kammerhärria ja kolmas Suure Gildi oldermanni käes. Hiljem sai ka Väikese Gildi oldermann võtme. Laeka avamisel pidid juures olema kõik võtmete valdajad.

Peaaegu kõigi linnamaksude tähtpäevaks on mihklipäev ja maksud tulevad raekotta tasuda 14 päeva jooksul pärast mihklipäeva.

Aktiisi jaoks on eriline laegas, mille üks võti sõnavaldaja pürjermeistri, teine aktiisihärria ja kolmas Suure Gildi oldermanni käes. Iga kuu esimesel argipäeval annab aktiisihärria kõik kogunenud raha kammerhärriale üle linna laekasse paigutamiseks.

Kiriku, vaeste ja hospitali tulude jaoks on erilaekad ning neid ei tohi segada linna sissetulekutega.

Kõiki maksimisi peavad toimetama kammerhärriad. Kantsleiametnikkude palgad tulevad maksta kaks korda aastas, lihavõtte ja mihklipäeva ajal (a. 1695 toimus see 4 korda aastas); linnateenreile makstagu palk iga kuu, töölisile iga laupäev. Väljamaksuorderi saavad kantsleiametnikud sõnavaldajalt pürjermeistrilt, kohtuteenrid vastavalt kohtuhärrialt, töölisel alamkammerhärrialt. Orderid antakse ülemkammerhärriale.

Materjalide ostmine peab toimuma kammerhärriade ühisel nõul, mille juures alamkammerhärria annab välja orderi ja ülemkammerhärria maksab välja raha. Kui linna kassast võetakse raha, tuleb asemele panna vastav kviitung. Kammerhärriad annavad iga kuu sõnavaldajale pürjermeistrile lühikese bilansi kassa tuludest ja kuludest ja iga aasta, 14 päeva pärast mihklipäeva, esitavad nad raele üksikasjaliku arve terve möödunud aasta kohta. Samal ajal esitavad ka kõik teised linnaametnikud, kelle kaudu linna kassasse raha tulnud, sissemaksimiskviitungid, mille puhul rae protokollil tehakse vastav tähendus.

Juba a. 1593 oli rae ja kodanikkonna vahel lepitud kokku, et rae aruandmine aasta kohta pidi toimuma mõlema gildi esindajate juuresolekul; pärast kujunes sellest komme, et gildide esindajad vaatasid läbi kõik arved.

Arvestades toleaegeid olusid ja kõnesolevate rahasummade väiksust, oleksid ülaltoodud määrused pidanud olema küllaldased linna majanduse korrashoidmiseks, kui neid aga alati oleks täidetud. Tegelikult kujunes asi nii, et raad talitas linna rahadega edasi oma heaksarvamise järgi, saates vähepõhjustatud kulukaid saatkondi kuninga juurde Stokholmi, tõstes omavoliliselt oma palka jne. ning kuhjates lõpuks sellise võlakoorma, et linn a. 1686 seisis pankroti lävel. Paranemine algas alles siis kui samal aastal Liivimaale tulnud uus kuberner Jakob Johann Hastfer end segas vahele ja sundkorras teostas linna rahanduse saneerimise. Võlad korraldati ja neid vähendati tunduvalt sel teel, et lahutati üldhuves kasustatud summad neist, mis tarvitatud rae liikmete isiklikeks otstarbeiks. Kuna esimeste tasumine pidi toimuma linna summadest, pandi teised nende raeliikmete ja nende pärijate kanda, kes võtnud osa vastava kulu otsustamisest, mis oli raele mõjuvaks hoiatuseks edaspidi ettevaatlikumalt talitada linna rahadega. Samuti seati kokku ülevaade linna tuludest ja pandi maksma kindel eelarve kulude suhtes. Ka muutub a. 1686 linna arvepidamine sootuks täielikumaks ja alates sest ajast, pakuvad vastavad raamatud võrdlemisi hea ülevaade linna rahandusoludest. Nende abinõude varal paranes seisukord lähemate aastate jooksul märgatavalt.

Vaatleme nüüd lähemalt Tartu rahanduse seisundit, võttes aluseks a. 1695, millest säilinud kõige rohkem andmeid ja millist võib pidada viimaseks enam-vähem normaalseks aastaks enne suurt näljaaega ja Põhja sõda.

Nagu mainitud ülal, jagusid Tartu finantsid kolme täiesti eraldatud ossa: 1) linna rahandus kitsamas mõttes, 2) kiriku ja kooli rahandus, 3) hospitali ehk vaestemaja fond. Kõigi kolme haldamine toimus erikorra järgi ja oli usaldatud erisikute kätte, rae ülemvalve all.

Asudes üksikasjalikumale vaatlusele, mainitagu esinevate rahaühikute kohta, et 1 riigitaal = 64 ööriga = 192 rundstükiga. Ühe riigitaalri ostujõud võrdub umbes 18 eesti krooniga.

Algame linna rahandusega. A. 1695 koostatud Tartu linna inventariraamatu ja sama aasta arveraamatute põhjal võrdus linna arvatav tulu umbes 2775 riigitaaliga, arvatult kroonidesse — ligikaudu 50 000 krooniga. Kaugelt suurema osa sellest moodustasid tulud linna varandu-

silt, nimelt ümmarguselt 2293½ rt. või 82,6%; 17,4% saadi maksudest. Praegusel ajal on see suhe vastupidine. Nii on Tartu linna 1929./30. a. aruande järgi tulud ettevõttest ja varandusist 21,54%, maksudest — 78,46% nettotuludest. Muidugi on kõik sellised võrdlused, arvestades olukordade määratud muutust, vähepakkuvad.

Linna varandusist andsid suurimat tulu linna mõisad — Sootaga ja Saduküla. Nimelt renti 1600 rt. ning 1500 tunni lubja aastas. Osa rendiraha tasumine lubjaga oli nähtud ette seepärast, et seda ainet tollaegses Tartus ajuti oli saada väga raske ja ehitustegevuse soodustamiseks pidi linn seda ise muretsema. Arvestades 1695. a. hindu, oli tulu mõisadelt 1850 rt. ehk 66,66% linna üldtuludest.

Muist varandusist andsid kõige rohkem tulu, kokku umbes 181 rt., maksud linnale kuuluvailt mailt linna ümbruses ja linnas. Osa neist maist oli antud välja eeslinna elanikele põllutulunduse otstarbeks kümnise vastu, mis maksti viljas. Teine osa maid oli aedade all, sest peaaegu igal majal linnas oli aed eeslinnas.

Ettevõttena praeguses mõttes võiks vast mainida linnale kuuluvaid veskeid — maakonnas asuvat Lubjaveskit ja eeslinnas asuvat Meltsiveskit. Mõlemad kokku tõid renti 75 rt. Selle peatüki alla võiks tuua ka kaalukoja, mis oli linna enda käes ning andis 1694./95. a. 21 rt. 28⁵/₈ ööri tulu. Vene kaubahoov, mille 4 poodi andsid 88 rt. 18 ööri aastas, oli määratud vene kaupmeeste ainsaks asumis- ja kauplemiskohaks. Kohalikele kaupmeestele olid 20 rt. eest üüritatud linna endisesse aita ehitatud kaks poodi. Kapitalid kandis intresse umbes 45 rt.. Mis puutub maksudesse, siis oli nende seast tähtsaim aktsiis alkoholiseilt jookidelt ja tapaloomilt, samuti trahv aktsiisimäärustikust üleastumise eest. Üks pool neist tuludest läks linnale, teine — kroonule. 1694./95. a. võrdus linna osa 378½ rt. Järgmiseks tuluallikaks oli toll linna toodavailt kaladelt, mis käsiteldaval aastal andis 53 rt. 49½ ööri.

Linnakohtute trahvirahadest läks $\frac{2}{3}$ linnale, kuna $\frac{1}{3}$ sai vastava kohtu eesistuja. Kui linna fiskaal kedagi süüdistas, siis läks $\frac{1}{3}$ trahvist temale, $\frac{1}{3}$ kohtu eesistujaile ning $\frac{1}{3}$ linnale. 1694./95. a. võrdus linna kassasse läinud osa ainult 25 $\frac{1}{8}$ rt.

Väikseima tuluallika moodustas maks kodanikuks astujailt. Suure Gildi liige

maksis sel puhul 6 rt., Väikese Gildi liige — 4 rt.; (kangur maksis ainult 3 rt., sest kangrud olid vaeseimad käsitöölised ja peamiselt eestlased). Peale selle tuli kodanikuseisusesse astujal maksta linna sekretärile 1 taaler ja anda raeteenrile paar kingi või maksta 1 rt. Kangrud-kui vaeseimad maksid aga ainult $\frac{1}{2}$ rt. Nagu selgub eelmisest, oli tol ajal Tartu kodanikuks saamine kaunis kulukas. Kuna aga kodanikuks astus iga aasta ainult mõni üksik, polnud see linnale kuigi suureks tuluallikaks. Käsiteldaval aastal sai linn ainult 20 rt. ümber. Muud tulud olid juhuslikud ja suuruselt tähtsusetud.

Linna kulude kohta oli Hastfer 14. augustil 1693 pannud maksma kindla eelarve, mida pidi jälgitama linna kõigi võlgade tasumiseni. Selle eelarve järgi olid linna kulud 2558 riigitaalrit, s. t. üle kaheksa taalri võrra vähemad kui võimaldasid tulud. See ettevaatus oli väga otstarbekohane, sest järgnevail aastail vähenesid linna tulud näljaaja tõttu tunduvalt, kuna kulud aina suurenesid. Üksikasjalikult läks linna võlgade kustutamiseks 1000 rt., linnateenijate palkadeks — 1317 rt., muiks korralisiks ja erakorralisiks kuludeks — ainult 241 rt. Linna võlgadest, mis veel 1688. a. võrdusid 10 933 rt. 43²/₃ ööri, oli 1695. aastani tasutud 3980 rt., kuna linnal enesel oli nõudmisi 1808 rt. ulatuses.

Palgasummadest läks suurem osa rae liikmete ja kantseleiametnikkude töötasuks. Nimelt said pürjermeistrid aastas 150 rt. ja sõnavaldaja peale selle veel 25 rt. Seitse raehärrad said igaüks 50 rt., kuna kaheksas — noorim — pidi teenima palgata. Kantseleiametnikke oli vaid kaks, sekretär ja notar. Mõlemad olid harilikult juriidilise haridusega ja pääsesid mõnikord ka rae liikmeiks. Sekretäri palk oli 100 rt., notari oma — 60 rt. Need olid ka kõrgeimad linnateenijate palgad üldse. Kuid ka arvatult meie rahasse, oli nende tasu võrdlemisi väike, võrreldes eriti veel töö hulka, mis mõlemal lasus ning mis ei võimaldanud neil pidada ka pidevat kõrvalteenistust, nagu seda tegid pea kõik teised linnateenijad. Mõlemal oli küll teatud juhusliku iseloomuga tulusid.

Kuna rae peategevuseks oli õiguse mõistmine, moodustasid sellega ühenduses olevad kulud tähelepandava osa linna kuludest. Mitte ainult rae koostis ei pidanud seetõttu olema hulga suurem kui nõudis linna haldamine, vaid seks tuli pidada ka rida eriametnikke. 4 raeteenuri ja 2 lin-

nakupja tööks oli peamiselt kohtukutsete laialikandmine jne. Peale selle pidas linn ka oma fiskaali ja timukat.

Muist kuludest läks tervishoiupersonaalile 61 rt. (linnaarstile 25 rt., kirurgile 20 rt., ämmaemandale 16 rt.), korstnapühkijale 50 rt. (s. t. rohkem kui ühelegi tervishoiuametnikule), linna muusikantidele 20 rt. ja linna tulude kogujaile teenijaile 63 rt. (aktsiisimaksu kogujaile 20 rt., vene kaubahoovi ülevaatajale 25 rt., kaalukoja kirjutajale 8 rt. ja kaalutõlnereile, kes oli ühtlasi turukupjaks, 10 rt.).

Kokkuvõttes said linnalt palka 10 raeliiget, 2 kantseleiametnikku, 6 alalist teenijat ja 11 muud teenijat. Seega üldse 29 inimest. Kõik palgad olid võrdlemisi viletsad, ka selle aja kohta, kuigi tuleb arvestada, et pea kõigil, pürjermeisterist kuni linna timukani, oli kõrvaltulusid.

Kohtadele, mis ei nõudnud erilist asjatundmist, määrati esijoones vaesestunud kodanikke.

Pensionioigust teenijaile muidugi polnud, kuid mõnikord maksti rae liikmeile, kes vanaduse või haiguse tõttu raest lahkunud, palka surmani ja linnateenijate surma puhul maksti nende leskedele mehe aastapalk (n.n. armuaasta).

Ülejäänud 241 riigitaalrist läks 41 rt. gildide sõnavaldajatele oldermannele ja linna kirikuõpetajale autasudeks veini näol. Kõik ülejäänud linna kulud tulid katta 200 rt.-ist (umbes 3600 krooni). See on küll tähtsusetu summa, ka nii väikese linna kohta kui tolaeagne Tartu, kuid tuleb arvestada seda, et hoolekande- ja hariduskulud, mis praegu moodustavad tähtsaima osa linna kuludest, olid tol ajal hulga vähemad ja esimesed kaeti vaestemaja, teised kiriku summadest, kuna hoolitsemine heakorra, kuivõrt seda üldse tol ajal mõisteti, lasus naturaalkohusena kodanikkude õlul. Näiteks tänavaid pidid silutama ja puhastama majaomanikud, turu pühkimine oli avalikkude naiste kohuseks jne. Suuremate avalikkude tööde puhul pidid kodanikud ja eeslinnlased andma lihtsamate tööde ja vedude jaoks hobuseid ja töölisi, või tasuma need rahas. Nii a. 1688—1693 uue raekoja ehitamisel. Erakorralised kulud kaeti ühekordsete *ad hoc* määratud maksudega.

Nagu tähendatud, kandis hariduskulud kirik. Jaani kiriku korralisiks kuludeks oli 1695. a. 653 rt. 21 $\frac{1}{3}$ ööri. Sellest läks linna ja kroonu pooli ühiselt ülalpeetavale koolile 180 rt. Kõik kulud kaeti kiriku enda tuludest, nagu kirikumaksudest,

kiriku istekohtade üürist, matmispaikade müügist, annetustest jne. Peale selle ühe kooli polnud linnal muid haridusasutisi, mille kulude katmisest ta oleks võtnud osa.

Kiriku majandust juhtisid n.n. kiriku-administraatorid, seks määratud isikud kodanikkonnast, rae kui kiriku patrooni järelevalve all. Kuna see amet oli väga tülikas, tuli rael administraatoreid mõnigi kord määrata sundkorras.

Vaestemaja tulused oli a. 1695 vähe üle 120 rt. Suurema osa sellest — 78 rt. — andsid kapitalide intressid. Korjanduse teel saadi umbes 37 rt. Peale selle laekus üle 30 rt. tagasimakstud kapitalide näol.

Vaestemajal polnud kindlat eelarvet, nagu linnal ja kirikul, vaid talitati nii, kuidas laekus raha.

Peale vaestemaja-summade teostati vaestehoolekannet ka teisel teel. Nii andis raad mõnedele ühekordseid toetusi või lubas korjata andeid linnas või kiriku ees. Peale oma vaeste tekitasid linnale tüli maalt tulnud kerjused, kelle arv eriti järgnevail näljaaastail kasvas hiiglasuureks ja mitmesugused läbirändavad võõrad, nagu näiteks isikud, kes kogusid raha oma Türki vangis vaevlevate vendade lunastamiseks, protestantlikud õpetajad, kes oma kodumaalt, Ungarist või Poolast aetud välja usu pärast, raha kogujad mahapõlenud linnade ja kirikute heaks jne. Häriulikult andis raad neile mõne riigitaalri oma erakorralisist summadest ja lubas toimetada enda heaks linnas korjandust.

Kuna haridus- ja hoolekandekulud moodustasid võrdlemisi tähtsusetu osa linna kuludest, muutusid sagedasti koormavaks linna esinduskulud, mis pidi kaetama erakorralisiks kuludeks ettenähtud summadest ja jääkidest. Näiteks puhkudel, mil kindralkuberner külastas Tartut, tuli anda nii temale kui ka ta saatkonnale korter ja peale selle ka mitmesuguseid kingitusi. Isegi läbisõitvaile võimumeestele, kel linnaga polnud õieti midagi tegemist, nõudis komme kingituste, nagu tapaloomade, kaerte, õlle, viina jne. andmist.

Aga sellega oleme juba jõudnud linna riiklikkude kohustuste piirile. Kuna need erinevad mitmeski suhtes praegusest, siis pildi ümmargustamiseks on tarvilik puudutada lühidalt ka neid.

Otsemaksudest lasus linnal ainult n.n. kontributsioon, mille summa Rootsi valitsuse algusest saadik püsis muutumatult 333 $\frac{1}{3}$ rt. See summa jagati iga aasta gildide ja rae esindajate poolt linna kodanikkude ja eeslinlaste vahel nende arva-

tava tulu järgi. Kaudseist maksudest sai riik endale, nagu juba mainitud, $\frac{1}{2}$ aktsiimaksust. Peale selle oli olemas tempelmaks ja mõned teised maksud. Tähtsaimad olid aga linna elanikkude sõjaväelised kohused. Üldine väeteenistus meie aja mõttes puudus küll, kuid kõigi kodanikkude kohus oli piiramise puhul võtta osa linna kaitsmisest. Juba kodanikuseisusse astuja pidi evima täieliku relvastuse ning peale selle kinkima linnale ühe püssi. Kõik relvakandmisvõimelised olid jagatud kompaniidesse ja harjutasid järjekindlasti laskmist.

Raskeim ja tülikaim kohus toleaeegses Tartus oli aga korterikohus. Kui piirikindluses oli Tartus alati võrdlemisi tugev garnison ja kuna selle paigutamiseks nii riigil kui linnal puudus raha kasarmute ehitamiseks, olgugi, et seda peaaegu terve rootsi aja kestel kavatseti teha, pidid kodanikud andma sõdureile korterit natuuras. Sealjuures tuleb arvestada seda, et toleaeegsed rootsi sõdurid eluaegse teenistuse tõttu olid suuremalt osalt abielus ja evisid täieliku majapidamise, kus ei puudunud sead ja lehmadki. Korterikohuse raskust suurendas veel asjaolu, et selle alla käisid ainult kodanikele ja eeslinlasile kuuluvad majad, kuna riigiteenistuses olevate isikute ja aadli omad olid sellest vabastatud, nagu olid vabastatud ka rae liikmete, linna kantseleiametnikkude ja kirikuteenijate omad, s. t. suurimad ja parimad majad. Nii ei kandnud a. 1695 korterikohust ligi $\frac{1}{3}$ linnamajade arvust. Seda raskemalt lasus see ülejäänuil.

Tartu garnisoni meeste arv kõikus tol

ajal keskmiselt 500 ümber ja vähemalt sama suur oli sõdurite perekonnaliikmete arv. Seega pidid 2000—2500 linna tsiviilelanikku andma ulualust 1000 sõjaväelasele. Et alalised hõõrumised säärases olukorras pidid olema möödapääsmatud, on selge. Seda süvendas veel asjaolu, et rahahädas vaevlev Rootsi valitsus ei jõudnud sõdureile maksta palka korrapäraselt, mis sundis sõdureid mitte ainult otsima ülalpidamist juhusliku töö läbi kodanikkonna juures, vaid teotsema ka käsitöölisena ja käsikaupmeestena, mille tõttu kunagi ei raugenud gildide kaebused, selle soovimatu konkurentsi pärast. Üldiselt suhtus aga Rootsi valitsus oma linnasõbraliku politika kohaselt Tartusse heatahtlikult. Nii lubas näiteks Karl XI uue raekoja ehitamiseks kasutada 6 aasta jooksul kroonule makstavat kontributsiooniraha, vaatamata riigi kroonilisele rahu puudusele.

Kokkuvõttes võib öelda, et Tartu linna majandus seisis 17. sajandi lõpul, arvestades toleaeegset olukorda, täiesti tervel alusel. Eelarve oli tasakaalus teatava jäägiga, linna võlad olid peaaegu kõik tasutud ning seejuures polnud ka kodanikud maksudega eriti koormatud, sest linnamaksusid elanikule polnud rohkem kui meie rahas umbes 3 krooni. Selle eest polnud aga ka mõnusused, mis nad said selle eest, kuigi suured. Tänavad olid suurelt osalt sillutamata ja mudased, valgustus puudus täiesti, kui mitte parajasti ei paistnud kuu, tulehädahoju vastu oli kaitse väga puudulik ja tuli täita mitmesuguseid tülikaid naturaalkohuseid.

Perekonnakirjade korraldamisest.

E. R.

Kuus ja pool aastat on Perekonnaseisuseadus tegelikult maksev. Perekonnaseisumuudete registreerimise töö kõrval selle ajajooksul on tehtud omavalitsusperekonnaseisusametis intensiivset tööd perekonnakirjade korraldamise alal.

Sel alal on jõutud korraldada perekonnakirju umbes $\frac{1}{3}$ elanikkonnale, s. o. umbes 400 000 vabariigi kodanikule on avatud perekonnaregistris erileheküljed. See on küllaltki suur saavutus, arvestades töötingimusi ja võimalusi. Veel mõni aasta selles tempos ja Perekonnaseisusea-

duse põhieesmärk, mis väljendatud § 1, et iga Eesti Vabariigi kodaniku üle peetakse perekonnakirju kodaniku alalise elukoha linna-, alevi- või vallavalitsuses, on saavutatud.

Perekonnakirjade korraldamise töö oleks arenenud veelgi edukamalt ja registrid oleksid ka sisult täielikumad, kui vajalikkude dokumentide saamine poleks mitte ühenduses nende raskustega, millega omavalitsusperekonnaseisusametnikel tuleb oma töö juures igapäev puutuda kokku.

Praeguse korra juures perekonnakirjade korraldamisel suuremat ajakulu, kui kanda tegemine, nõuab dokumentide hankimine. Sagedasti perekonnaseisuametnik peab rakendama kogu oma osavuse ja isegi kõneanni seks, et kodanikele teha selgeks dokumentide esitamise resp. nõutamise vajadust, mis otseselt ei puuduta tema praegust perekonnaseisu ja -koostist. Perekonnaseisuametnik peab leidma võimalusi ja suutma asja lahendada nii, et saaksid rahuldatud nii kodaniku kui ka ameti huvid. Et see mõnikord aga päris raske ja isegi mõne vähetähtsa dokumendi pärast võib tekitada hulka tööd ja vaeva, sagedasti ka konflikte ja arusaamatusi nii kodanikkudega kui ka Kohtu- ja Siseministeeriumiga, selles on küllalt teadlikud omavalitsusperekonnaseisuametnikud, kel lasub perekonnakirjade korraldamise töö kogu raskuse ja vastutusega.

Perekonnakirjade korraldamise esialgne tehniline kord (vt. Kohtu- ja Siseministeeriumi ringkiri perekonnaseisuametnikele nr. 1805 — 15. XI 1927) nägi ette ka perekonnaseisumuudet registreeriva perekonnaseisuametniku kaasabi dokumentide hankimisel ja protokollide koostamisel, ei jäänud kestma kaua vaid järgneva korraldusega, mis on senini maksev (vt. Kohtu- ja Siseministeeriumi ringkiri nr. 30 — 27. III 1928) muudeti see. Sel alusel on teise omavalitsuse perekonnaseisuametnik resp. perekonnaseisuametnik-vaimulik kohustatud saatma vaid aktiärakirja õigel ajal, s. o. 7 päeva jooksul selle omavalitsusperekonnaseisuametnise, kus tuleb korraldamisele kodaniku perekonnaregister, lisades juurde temal leiduvaid andmeid. Teadumused on aga näidanud, et selliseid andmeid lisatakse juurde õige vähesel arvul, nende kogumise töö langeb seetõttu pea täielikult selle omavalitsusperekonnaametnikule kus tuleb avamisele asjaosaliste kodanikkude perekonnaregister ja seda tööd tuleb teha tagantjärele, pärast perekonnaseisumuudete registreerimist.

Asi poleks endast ju kuigi halb, kui sel puhul oleks tagatud, et perekonnaseisuametnik saab kindlasti tagantjärele vajalikud andmed, siis oleks registrite korraldamine, olgugi teatud aja jooksul tagantjärele, ikkagi arenenud edukalt, kuid see korraldus on, eeldades nähtavasti, et kodanikud perekonnaseisuametniku iga nõudmise korralikult täidavad, veeretanud kogu küsimuse lahendamise omavalitsus-

perekonnaseisuametnikule, kes tegelikult teostab perekonnakirjade korraldamise tööd, ja peab valvama, et kõik ettenähtud andmed leiaksid täpset fikseerimist registris.

Siin seisabki küsimuse raskuspunkt. Esiteks tähendatud korraldus pole küllalt arvestanud kodaniku huviga, kellele perekonnakirjade korraldamine on tehtud sunduslikuks. Kui Riigikogu, seaduse vastuvõtmisel, tulles vastu vaimulikude soovetele, täiendas komisjoni poolt esitatud perekonnaseisuseaduse kava kompromisiga, mis võimaldas perekonnaseisumuudete registreerimist ka usuühinguis, mis taotles peamiselt kergendust kodanikele, kes niikuinii läheb sinna vaimuliku talituse pärast, vähendades tema käike mööda ametasutisi, siis seevastu perekonnakirjade korraldamise alal kodanik saab seda suuremate viitsutuste osaliseks, kuna ta on kohustatud pärast perekonnaseisumuute registreerimist vaimuliku juures ilmuma ka omavalitsusperekonnaseisuametnise perekonnakirjade korraldamiseks vajalikkude dokumentide esitamiseks. Teiseks pole nähtud ette võimalust kuidas saada dokumente siis, kui kodanikul pole võimalik kanda dokumentide hankimisega ühenduses olevaid kulusid. Vaesustunnistise nõutamine, ähvardamine politseiga ja kohtuga muudaks perekonnaseisuametniku kutse, mis peaks seisma kodaniku silmis teatud lugupidamises, liiga politseilikuks ja äärmiselt bürokraatlikuks, tekitades kodanikkude ja perekonnaseisuameti vahel lõhet ja arusaamatusi.

Kõige selle tagajärjel kannatab perekonnakirjade korraldamine edukas areng. See muutub aeganõudvaks ja leheküljed jäävad puudulikeks. Nõutada dokumente ametlikus korras juhtumeil kui kodanik neid ei esita, pole ka võimalik, kuna Kohtu- ja Siseministeerium on selle keelanud kategooriliselt (Kohtu- ja Siseministeeriumi kiri Tallinna Linna Perekonnaseisuametile 27. X 1927, nr. 1972), lubades seda ainult äärmisel juhtumil, kas isiku täieliku vaesuse jne. tõttu.

Kui Kohtu- ja Siseministeerium 20. III 1931 (vt. RT 27 — 1931) avaldas Perekonnaseisuseadusele antud juhtnõorde muudatuse, kus § 60 täiendati ka lausega, et kodanik, kelle perekonnakirjade pidamine käesoleva paragrahvi põhjal on sunduslik ja kes keeldub täitmast perekonnaseisuametniku seaduslikke nõudmisi perekonnakirjade sisseeadmiseks või kes ei pea kinni temale selleks antud täht-

ajast, võetakse vastutusele RNS § 29 põhjal, mis pidi tagama paremaid väljavaa-teid dokumentide saamiseks ja millega anti perekonnaseisuametnikele volitused surveabinõude tarvituselevõtmiseks tõrku-jate kodanikkude suhtes, võis loota sellest paremat edu ja ka kergendust perekonna-kirjade korraldamiseks vajalikkude doku-mentide koondamise töös

Teadumused on näidanud, et ka need äärmised surveabinõud, mis perekonnaseisuametnikel mõne kodaniku silmis täiesti üleliigse ja ameti huves mitte väga va-jaliku dokumendi suhtes tuleb võtta tarvi-tusele, ei anna tulemusi, vaid osutuvad tagajärjetuks, mis tõendab omakorda pe-rekonnakirjade korraldamise praeguse süsteemi puudulikkust.

Kujukaks näiteks selliste protsesside tulemusist olgu toodud siin alljärgnev väl-javõtte kohtu määrusest. 9. novembril 1932 Tallinna 3. jaoskonna rahukohtunik vaatas läbi kriminaalasja P. P. süüdistuses RNS § 29 põhjal, leidis, et käesolevas as-jas Tallinna Linna Perekonnaseisuamet süüdistab P. P. selles, et viimane keeldus esitamast perekonnaseisuametile kuuluta-tud tähtajal perekonnakirjade korralda-miseks järgnevaid dokumente: esimese abielu teatise, esimese abikaasa sünni- ja surmateatise, esimesest abielust sündinud laste sünniteatiseid, teise abielu teatise, teise abikaasa sünni- ja surmateatise, teisest abielust sündinud laste sünniteatiseid. Tallinna Linna Perekonnaseisuamet lei-dis omas kaebuses, et kodanik P. P. on rikkunud kohtu- ja siseministri määrust RT 27 — 1931, mille järgi perekonnakir-jade korraldamine on tehtud seaduslikuks, kuid nimetatud RT ei ole kohtu- ja sise-ministri määrus avaldatud, vaid on nime-tatud ministri poolt avaldatud juhtnõõride muudatus. Kohtu- ja siseministri juht-nõõride rikkumise eest ei saa aga vastu-tusele võtta kodanikke RNS § 29 põhjal, vaid sundmääruse rikkumise eest. Nime-tatud seaduse põhjal võib vastutusele võtta ka valitsuse või politseivõimude, sa-muti omavalitsusasutiste seaduslikkude nõudmiste mittetäitmise pärast. Perekon-naseisuamet ei ole aga tähendanud, millise seaduse peale põhjeneb Perekonnaseisu-ameti nõudmine. Perekonnaseisuseadus kohustab kodanikke küll registreerima sünni-, abielu- ja surmajuhtumeid, mis on aset leidnud peale Perekonnaseisuseaduse maksmahakkamist. Kuid perekonnakir-jade korraldamine enne Perekonnaseisu-seaduse maksmahakkamist aset leidnud

sünni-, abielu- ja surmajuhtumite kohta käivate tõendiste põhjal pole Perekonna-seisuseaduse § 6 jõul tehtud kodanikele sunduslikuks. Neil kaalutlusil puudub käesolevas asjas süüteo koostis ja rahu-kohtunik m ä ä r a s lõpetada P. P. süüteo asja.

Eeltoodud otsus ja selle motiivid pole mitte erand analoogiliste protsesside seas, vaid on järgnenud teisigi selliseid otsu-seid.

Eeltoodust selgub, et ka viimane abi-nõu — palju aega ja kulu nõudev samm — kohtulik protsess, ei kindlusta perekonna-seisuametnikele perekonnakirjade korral-damiseks vajalikkude dokumentide saam-ist ja perekonnaseisuametnikel ei tuleks üldse hakata ajama selliseid protsesse, vaid tuleks leida hoopis uus tee, luua uus süsteem perekonnakirjade korraldamise töö, mis oleks radikaalsem ja ka humaan-sem praegusest.

Milline peaks olema see kord, mis ta-gaks perekonnakirjade korraldamise töö edukust ja mis oleks lihtne ja vastuvõetav kõigile. Selle üle on palju räägitud ka igaaastaseil perekonnaseisuametnikkude-päevil. Möödunudki perekonnaseisuamet-nikkude-päeval Rakveres puudutati jälle seda küsimust, tehti ettepanekuid ja võeti vastu sooviavaldusi. Tuleb oodata vaid nende peatset elluviimist Kohtu- ja Sise-ministeeriumi poolt.

Kindlaimaks tagatiseks perekonnakir-jade edukaks korraldamiseks ja kõigi va-jalikkude dokumentide saamiseks õigeaeg-selt oleks see, kui ka perekonnaseisuamet-nikelt-vaimulikelt nõutakse kõigi vajalik-kude andmete esitamist enne perekonna-seisumuudete registreerimist (suurem osa omavalitsusperekonnaseisuametnikest juba praktiseerib selliselt) ja nende saatmist ühes akti ärakirjaga omavalitsusse, kus tuleb avamisele asjaosaliste perekonnare-gister. Oleks tarvilik, et need andmed, millised esitatakse, ei kirjutataks ümber vastavaisse lahtreisse aktide ärakirjade teisele küljele, nagu seda praktiseeritakse praegu. Sellega välditakse võimalikkude vigade tekkimist ärakirjusse, mis' omalt-poolt väldib nende sattumist perekonnare-gistrisse.

Kui vaimulikud ei soovi aga võtta sel-list vahendaja osa endale, siis tuleks juh-tida kodanikke, kes nende juures regist-reerivad oma abielu või lapse sündi, oma-valitsusperekonnaseisuametisse, kes siis juba enne perekonnaseisumuute registree-

rimist nõuaks vastavaid dokumente ja korraldaks perekonnakirjad. Sel puhul tuleks muidugi perekonnaseisuametnikel-vaimulikel nõutada asjaosalisilt kodanikelt perekonnaseisutunnistise esitamist, mis oleks siis ka aluseks akti koostamisel. Võib loota, et sellega perekonnakirjade

korraldamise töö muutuks edukamaks, kuna seda mõjustaks kodaniku teatud huvi registreerimistoimingu kiiremaks sooritamiseks. Sellega oleksid kõik perekonnakirjade korraldamisega ühenduses olevad raskused kõrvaldatud kergemini kui praeguse korra juures.

Riigikohtu otsuseid.

Avalikel-tööl töötavate tööliste arvamisest üldhaigekassa alla.

14. oktoobril/25. novembril 1932 arutas Riigikohtu Administratiivosakond Tartu Linnavalitsuse kaebust Kindlustusnõukogu I Osakonna otsuse peale 4. juunist 1932 Tartu Linnavalitsuse avalikel-tööl töötavate tööliste üldhaigekassa alla arvamise asjas.

Asja arutanud, Hariduse- ja Sotsiaalministeeriumi esindaja seletused ja prokuröri arvamuse kuulanud, leiab Riigikohtus, et Kindlustusnõukogu I Osakonna otsus käesolevas asjas tuleb tühistada nii vormilisel põhjusil kui ka sisuliselt. Vormiliselt ei või otsus jääda jõusse sel põhjusel, et Kindlustusnõukogu on arvanud haigekassa alla igasugused Tartu Linnavalitsuse ehituste ja ehituste korrashoiu tööd, vaatamata sellele, et puudus vastava Kindlustusameti otsus, kes seaduse järgi on õigustatud arvama ettevõtteid haigekassa alla, nagu nähtub TTS §§ 277 ja 287. Kuna Kindlustusamet veel ei otsustanud eeltähendatud ettevõtete haigekassa alla arvamise küsimust, siis pidi Kindlustusnõukogu piirduma juhtnõuandmisega Kindlustusametile, või kui leidis, et asjas on tegemist Kindlustusameti seadusevastase tegevusega olekuga, siis astuma vastavaid samme Kindlustusameti liikmete vastutusele võtmiseks tegevusega oleku pärast, mitte aga ise otsustama Kindlustusameti ülesannete hulka kuuluvat küsimust.

Samuti on sisuliselt ekslik Kindlustusnõukogu I Osakonna otsus Tartu Linnavalitsuse igasuguste ehituste ja ehituste korrashoiu tööd haigekassa alla arvamise kohta, sest omavalitsuse poolt riigi ülesandel hädaabitööde korraldamine hädaabitöölisega tööpuuduse all kannatajaile abiandmiseks ei moodusta endast mõnda omavalitsuse ettevõtet või käitist,

kuna tööpuuduse all kannatajaile elamisvõimaluste andmiseks riigi ülesandel omavalitsuste poolt korraldatavaid töid ei saa lugeda omavalitsuse tavaliseks ettevõtteks või käitiseks, sest neid töid teostatakse riigi, mitte aga omavalitsuste korraldusel tööpuuduse vastu võitlemise sihiga, et anda elamisvõimalusi tööpuuduse alla kannatavaile isikuile. Kuigi riik korraldab neid töid ka omavalitsuste kaudu, ei tee see neid töid omavalitsuste ettevõtteiks, kuna need on ettevõtetud riigi korraldusel ja riigi summadega. Asjaolu, et nende tööde läbi saavutavad omavalitsused teatavalt juhtumeil kasu seeläbi, et tehakse töid, mida peaks omavalitsused ise tegema omal kulul, ei põhjusta nende tööde arvamist omavalitsuse ettevõtteiks või käitiseks. TTS § 258 on aga nähtud ette omavalitsuste ettevõtteid, s. o. sarnased, mis asutatud omavalitsuste eneste algatusel ja oma summadega teatava sihi saavutamiseks, mis tarvilik ja kasulik omavalitsusele, ja sarnased ettevõtteid, mida omavalitsus on kohustatud pidama seaduse nõuete täitmiseks. Asjaolu, et määruuses avalikkude tööde korraldamise kohta (RT 97 — 1930) § 5 on nähtud ette, et töid korraldavad asutised, arvatud välja riigiasutised, on kohustatud kindlustama hädaabitöölisile abi õnnetujuhtumeil, ei tõenda, et seega hädaabitööd muutuvad TTS § 258 ettenähtud omavalitsuse ettevõtteiks, vaid see nõue on võetud määruusesse seks, et vältida nende kulude nõudmise võimalust riigilt.

Kõigil neil põhjusil Adm. K. K. § 21 ja 22, p. 2. põhjal otsustas Riigikohtus tühistada Kindlustusnõukogu I Osakonna otsus 4. juunist 1932 ja saata asi Kindlustusnõukogule uueks otsustamiseks.

Ülevaade Tartu linna Ulila turbatööstuse tegevusest.

Ins. V. Birkenberg.

Tartu linna Ulila elektrijaama abidirektor.

Tingituna oma geograafilisest seisundist, peame ligi kolmveerand aastat oma eluruume soendama kütmise abil ja kandma seeläbi suuri kulusid. Koduses majapidamises, ahjudes ja keskkütteseadistuis kulutatakse aastas üle riigi palju kütteainet, peamiselt puid.

Ehkki Eesti on rikas oma rabamaade poolest ja neis peituvad suured soojusenergia tagavarad, on pööratud turbale, kui kütteainele võrdlemisi vähe tähelepanu. Turvast küttematerjalina tarvita- vad rabade lähedal asuvad elanikud juba pikemat aega, kuna kaugemais kohis ja suuremais keskusis — linnades ja aleveis see kütteaine on leidnud tarvitamist vähemal määral. Pressturba ilmumisega turule on küttepuu leidnud omale tugeva konkurendi, mis mitte ainult oma omadusilt, vaid ka hinnalt kannatab võistlust. Siitpeale on märgata linnades koduses majapidamises turba tarvituse tõusu, kuid ikka enam peame loobuma põletuspuid ja pöörama tähelepanu turbale. Viimase tarvituselevõtmisega hoiame meie oma tähtsamat loodusvara — metsa, sest küttepuude nõudmise vähenemisega jääb suur osa seni raiutavat noort metsa kasvama ja meil kujuneb võimalus kasustada küpsemat metsa eeskätt tarbepuuks, mis tõstab metsatulundusest saadavat tulu.

Kui vaadelda edasi turba tarvitust meie tööstuses, siis kerkivad siin esile ainult mõned üksikud tööstusettevõtted — turba tarvitajad. Seda asjaolu võiks õieti pidada ebaloomulikuks nähuks, kui mitte jätta mainimata põlevkivi. Näib, et viimase lademetete olemasolu juures on turbarabade soojusenergia nihutatud tahaplaanile.

Kas aga sarnane tahaplaanile nihutus on küllalt õigustatud ja põhjendatud?

Küsimuse selgituseks käsitage allpool Tartu linna Ulila turbatööstuse kui ühe suurema selle ala tööstusharu senist tegevust, iseloomustades tema arengemiskäiku.

Ulila turbatööstuse poolt kasustatav raba on osa suurest Laugesoo rabadekogust. Ta asub umbes 4—5 km Emajõeest, Ulila jõe ääres.

Tööstus asutati 1921. a. ellu kutsutud „Ülenurme ja Ulila Elektri- ja Turbatööstuse O./ü.“ poolt.

Esialgse kava järgi pidi olema tööstuse ülesandeks turba valmistamine ja toodangu turule saatmine. Tööstuse käivitamiseks oli kavatsatud ehitada kohalik jõujaam. Kuid enne kava teostamisele asumist otsustati see muuta ja kohapeal ehitada kaugemaa-jõujaam, kust käivitatakse turbatööstust ja varustatakse Lõuna-Eestit elektrienergiaga. Kütteainena tarvitatakse jõujaamas oma tööstussaadust — turvast.

Viimase kava teostamine oli põhjapärane tähtsusega turbatööstuse edaspidisele saatusele ja võib öelda kindlasti, et kaugemaa-elektrijõujaamata, kus tarvitatakse suurem osa raba toodangust, turbatööstuse olemasolu oleks olnud küsitav.

Esimene pressturba valmistamine algas 1924. a.

Peale paariaastast tegevust sattusid tööstuse selleaegsed omanikud majanduslikesse raskusis ja varandused läksid Eesti Pangale. Viimaselt omandas Tartu Linnavalitsus 1926. a. Ulila jõujaama ja turbatööstuse.

Siitpeale tõuseb jõujaama koormatus ja vastavalt suureneb ka küttematerjali tarvitus. Kujuneb võimalus rajada turbatööstust otstarbekohasemalt ja eksploateerida teda nõudeile vastavalt.

Turba valmistamine algas kolme elevaatorpressiga, kuid järjest tõusva turba nõudmisega, tuli aasta-aastalt suurendada toodangut ja ühenduses sellega käis töötavate presside arvu suurendamine.

Praegu töötab rabas 7 pressi, millest kaks viimast on ehitatud kohapeal. Tarvitatavad pressid on peamiselt Anrep-Koppel'i-süsteemilised elevaatorpressid ühes traatkõistransportööriga.

Praegu pressturba valmistamiseks kasustav maaala on 0,5 km laiune ja 3,5 km pikkune vöö, mille pind on tasan- datud turba kuivatamise otstarbeks. Piki raba läheb 3000-voldiline kõrgepingeliin, mis varustab vooluga presse käivitavaid 60-hobusejõulisi mootoreid. Risti kõrgepingeliiniga käivad kuivatuskraavid, mis jaotavad raba 25 m laiusiks kuivatusplat- seks.

Praegu kasustatav raba osa on mada- likraba laadi, kuna suurem osa Laugesoo- st on kõrgraba laadi.

Madalikraba turba keskmine kütteväärtus 30%-lise niiskuse juures on ümargusest 3400 kaloorit 6,5% turbasisaldavusega vesivaba turba kohta.

Kuna turba kütteväärtus on olevasti tema niiskuse protsendist, on tööstuse üheks tähtsamaks ülesandeks valmistada võimalikult vähem niiskust sisaldavat turvast. Seepärast tuleb kasustada otstarbekohaselt meie võrdlemisi lühikest turba valmistamise hooaega ja teotseda intensiivselt. Et turba kuivamiseks jääks küllaldaselt aega, tuleb lõpetada turba lõikamist harilikult juuli alul. Järelikult kestab lõikamishooaeg ainult paar kuud. See aeg lüheneb sagedasti peale ilmastiku olude veel kevadise suurvee tõttu. Raba põhi on siin madalam jõe normaalsest veepinnast. Selle tagajärjel võib alata turba valmistamist elevaatorpressiga alles peale vee väljapumpamist lõikekraavest. Vee väljapumpamiseks tarvitata vaid suuri tsentrifugaalpumpe võib rakendada tööle ainult peale kevadise kõrge veepinna langemist teatud tasemele. Alles peale vee väljapumpamist lõikekraavest võib alata tegelik turbalõikus. Eriti paaril viimasel aastal oli lõikuse varajane algus takistatud. Presside töötamise alguse hilinemisega tuleb kaotatud aeg võita tagasi intensiivsema tööga ja pressid peavad töötama ööd kui päevad.

● Vaatamata halva ilmastiku ja suurvee pahedele, on tööstus täitnud oma igaaastase ettenähtud toodangu.

1924. a. toodeti 1,0, 1925. a. — 10,7, 1926. a. — 10,9, 1927. a. — 11,4, 1928. a. — 11,9, 1929. a. — 14,7, 1930. a. — 16,4, 1931. a. — 12,0 ja 1932. a. — 12,6 miljonit pätsi.

Kogu tegevuse jooksul on tööstus valmistanud üle 250 000 m³ õhukuiva turvast. Turba valmistamise juures on hooaja jooksul leidnud teenistust 600—700 inimest.

Turba valmistamise kulud on aastate jooksul näidanud langust ja käesoleva aasta turba hinnaks võib arvata alla 0,9 s. kg väljaveetuna jõujaama.

Nii tõendab Ulila turbatööstuse senine tegevus, et Eestis võib valmistada turvast suurtööstuse alusel ja et arvamine, nagu poleks meie kliima turbatööstusele kohane, on ekslik.

Nüüd võib tekkida küsimus, kas turba tarvitamine küttematerjalina tööstusis ei tule palju kallimana kui teised kütteained.

Et siin leida vastust, siis võrreldgem turba ja teiste kütteainete soojuse hulka, mis kulub näiteks elektrienergia ühiku valmistamiseks.

Ulila jõujaamas ühe kilovatttunni elektrienergia väljatöötamiseks tarvitati 1925. a. — 6,19 kg, 1926. a. — 3,54 kg turvast ja siit edasi on see küttematerjali keskmine tarvitus aastas viidud püsivalt allapoole, tarvitades viimasel aruandeaastal ainult 2,32 kg turvast ühe kilovatttunni voolu valmistamiseks.

Ülaltähendatust selgub, et tarvitades elektrienergia väljatöötamiseks kütteainena turvast, ühe kilovatttunni energia küttematerjali kulu on väikesem, kui teistes avalikes elektrijaamades, kus küttematerjalina tarvitatakse teisi aineid, nagu puid, põlevkivi jne. ja mis oma suuruselt ja elektrienergia väljatöötavalt hulgalt on suuremad, kui Ulila jõujaam.

Kroonika.

Jaan Kriisa 50-ne aastane.

Tartu Linnavolikogu liige Jaan Kriisa sai 31. detsembril 1932 50-aastaseks. J. Kriisa on kauaaegne omavalitsustegelane. Oli Valga linnaapea abiks 1917. a. ja Tartu linnaapeaks 1917.—1919. a., arvatud välja enamlaste ja Saksa okupatsiooni aeg. Tartu linnavolinik on ta alates 1919. a. 1919.—1920. a. oli ta toitlusministriks J. Tõnisson'i kabinetis.

J. Kriisa'l on suured teened Tartu linnaomavalitsuse töö korraldamisel ja juhtimisel raskel murranguajal 1917.—1919. a. Oma ülesandeid on ta täitnud alati suure

hoole ja energiaga üldsuse huves ja rahulduseks.

Eriti omavalitsustegelasil on põhjust õnnitella täisdat töömest ta tähtsal aupäeval ja soovida talle veel kauaks raugematut tervist, jõudu ja tahet senise eduka omavalitsustegevuse jätkamiseks.

Tartu Linnavolikogu juhatajaks 1933. aastaks valiti Linnavolikogu koosolekul 12. detsembril 1932 senine juhataja V. T u b i n ja tema asetäitjaks J. S ü t t ja O. R ü t l i.

Tartu Linnavolikogu korralduste koosolekute päeviks 1933. a. on määratud 30. jaanuar, 27. veebruar, 13. ja 27. märts, 24. aprill, 29. mai, 19. juuni, 4. ja 25. september, 30. oktoober, 27. november ja 18. detsember.

Tartu linnanõunik J. Sütt lahkus linnanõuniku kohalt 12. novembril 1932, asudes oma endisele kohale — Õhtuse Ühisgümnaasiumi juhatajaks. Uue linnanõuniku valimine on olnud volikogu koosolekute päevakorras juba kolm korda, kuid valimine on luhtunud, sest puudub kokkulepe rühmade vahel uue linnanõuniku isiku kohta. Lahkunud linnanõuniku ülesandeid Tervishoiu- ja Kinnisvara- ja Korterosakonna juhtimise alal täidab ajutiselt Koolivalitsuse juhataja linnanõunik J. T r e u m a n n.

Tartu Linnavalitsuse juhatuskiri on Linnavolikogu poolt võetud vastu 20. juunil 1932 ja pandud maksma.

Juhatuskiri koosneb 84 paragrahvist ja jagub järgmisesse osisse: I — Linnavalitsus, II — Linnavolikogu, III — Linnavalitsus, IV — Linnavalitsuse osakonnad, V — Täidesaatvad komisjonid, VI — Revisjonikomisjon, VII — Ettevalmistuskomisjonid, VIII — Asjaajamise korraldus, IX — Arhiivide korraldus, X — Allkirjad kirjad ja dokumentidel, XI — Lõpposa.

Juhatuskiri trükitakse lähemal ajal ilmuvas teoses „Tartu Linnavalitsuse Tegevuse Ülevaade 1918—1930“.

Tartu Linnavalitsuse väljaandel ilmub lähemal ajal teos, mis sisaldab Linnavalitsuse tegevuse ülevaate 1919—1930. a., tähtsamaid andmeid linna statistikast iseisvuse ajal ja 1927. a. korraldatud korteriolude-uuringu materjalid eriteadlaste prof. dr. med. A. Rammul'i, dr. H. Pert'i, dr. med. P. Põdra, dipl. ins. H. Seidenbach'i, H. Reiman'i läbitöötamisel. Teos tahab olla osalt 1927. a. ilmunud koguteose „Tartu“ täienduseks, eriti statistilisi andmeid käsitav osa, osalt haarab ta aga ka uusi vaatlemis- ja kirjeldamisalasid.

Leedu omavalitsused kärpsid eelarveid.

Leedu omavalitsused on kärpinud oma 1933. a. eelarveid — nii tulude kui kulude

osas — 10% võrra. Kärpimisi tehti peamiselt valitsemiskulude osas, kuna haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalkindlustuskulud jäid pea endisiks. Suurem osa omavalitsuste eelarveid on juba kinnitatud siseministeeriumi poolt.

Leedu omavalitsuste ettevõtted.

Leedu omavalitsusil on kokku 58 ettevõtet, sellest 15 tapamaja, 5 elektrijaama, 16 apteeki, 2 veevärki, 1 autobusejaam, 1 betoonitehas, 2 telliskivitehas, 2 saeveskit, 1 aiandusettevõte, 2 puukooli, 1 supelasutis, 4 põllutulundusettevõtet, 1 pandimaja, 1 kino, 2 turbatööstust, 1 mehaanikatöökoda ja 1 mustuseveevoor.

Ettevõtted annavad omavalitsusile aastas üle 1 000 000 liti puhaskasu.

Kaunase linna 1933. a. eelarve.

Kaunase linnavalitsus lõpetas 1933. a. eelarve koostamise. Eelarve on tasakaalustatud 9 828 315 litile, kuna 1932. a. oli see tasakaalus 9 519 914 litil.

Sellest summast on nähtud ette valitsemiskuludeks 852,3 tuhat litti (1932. a. — 1027,9), hariduskuludeks ja muiks kultuurilisiks otstarbeiks — 1182,4 tuhat litti (1932. a. — 1836,5), sotsiaalkindlustuskuludeks 1819,9 tuhat litti (1932. a. — 1093,8), linnas korra alalhoidmise kuludeks — 2330,4 tuhat litti (1932. a. — 2298,1), tulekaitsekuludeks — 531,5 tuhat litti (1932. a. — 696,2), võlgade kustutamiseks — 1165,0 tuhat litti (1932. a. — 840,6), tervishoiukuludeks — 1025,0 tuhat litti (1932. a. — 793,8), liiklemiskuludeks — 821,0 tuhat litti (1932. a. — 815,6).

Telefonide arv Kaunases.

Käesoleva aasta aluks oli Kaunase telefonivõrgul 4902 abonenti, kuna 1931. a. oli neid 5130. Esimeses arvus oli 365 aguliabonenti, kuna 1931. a. oli neid 385. 1932. a. oli Kaunases 17 avalikku telefoniautomaati (1931. a. — 10). Mõõdunud aastal saadi viimaseilt 33 000 litti tulu.

Leedus üldrahvalugemine 1935. a.

Leedu statistikakeskbüroo on otsustanud üldrahvalugemist, milline pidi esialgse kavatsuse järgi olema 1933. a., lü-

kata edasi 1935. a. Edasilükkamist põhjendatakse asjaoluga, et ka teistes riikides korraldatakse üldrahvalugemisi samal aastal.

1933. a. toimetatakse Kaunases vaid elanikkude-lugemist.

Leedu 1933. a. eelarve.

Leedu Vabariigi valitsus on otsustanud, et riigi 1933. a. eelarve nii tulude litti. Asutisi kohustati vaatama veel kord litti. Asutisi kohustati vaadata veel kord läbi esitatud eelarvekavu. Uus eelarve avaldatakse jaanuari lõpus 1933.

Leedu uus raadioseadus.

1. jaanuaril 1933 astus jõusse seadus, milline korraldab raadiomaksude maksimist ja määrab kindlaks raadioaparaatide omanikkude õigused.

Kaunases ja Klaipėdas maksavad raadioaparaatide omanikud detektor- või ühe- lambiliselt aparaadilt 2 litti, kõigilt teiselt aparaadidelt — 5 litti kuus. Provintsis on maks vastavalt 1 ja 3 litti kuus. Maksu võetakse kolme kuu eest ette.

Edasi näeb seadus ette, et mootorite ja generaatorite läbi tekitatud segamisi peab kõrvaldatama kuue kuu jooksul, arvates seaduse jõusse astumisest.

„Raadiojänesid“ karistatakse 100 litiga lampaparaadilt ja 25 litiga detektor-aparaadilt.

1932. a. registreeriti Leedus 6479 (1931. a. — 6659) detektor- ja 6649 (1931. a. — 5722) lampaparaati, peale selle 65 (1931. a. — 86) aparaati reklaami otstarbeks.

Raadiomaksu nähti ette 1932. a. 378 000 litti, kuid saadi tegelikult 432 000 litti.

Leedu tollitulud vähenenud.

Leedu 1932. a. eelarves tollituludena ettenähtud 53 800 000 litist on laekunud esimese 11 kuu jooksul 52 900 000 litti, kuna aasta varem sama aja jooksul oli laekunud 70 300 000 litti.

Saksamaa kogukonnad rahahädas.

Hiljuti peeti Heidelbergis Baadeni linnade liidu juhatuse koosolekut, kus peami-

seks arutusaineks oli linnade rahanduslik seisund. Tulud vähenevad järjekindlasti, kohustused hoolekande alal aga suurenevad. Vaatamata kõigile kokkuhoiukatseile, on selge, et kogukonnad, ka siis, kui majanduslikud olud paraneksid, ei suudaks tasakaalustada eelarveid omal jõul. Kogukondade rahanduse saneerimise kava aluseks oleks esmajoones nende vabastamine töötute hoolekandest; seda ongi nõutud juba aastaid. Töö muretsemise huves ja puudustkannatavate majaomanikkude toetamiseks nõutakse, et summasid, mida riik annab majade remontimiseks, suurendataks vastavalt tarvidusele. Uute majade omanikkude raske majanduslik seisund tingib vastuvaidlemata kiiret abiandmist, mida võiks teostada otstarbekohaselt ehituslaenu protsentide alandamise teel. Otsustati paluda keskvalitsust, et riik alandaks tunduvalt kogukonnile korterite ehitamiseks antavate laenude protsente.

Sundtöö töötuile.

Lehrte linn Saksamaal, Hannoveris, millel umbes 11 000 elanikku, on esimene linn Saksamaal, kus kõik hoolekandelist abi vajavad töötud pandi sundtööle. Linnal on õnnestunud sundtöö abil ka praegusel raskel ajal teostada mõndagi kasulikku kodanikkonnale, ilma et see oleks nõudnud suuri rahasummasid. Sellise sundtöö tagajärjel on töötute arv Lehrtes väga väike, ka toetussummad pole tõusnud kuigi kõrgele. Linnavalitsus on pannud tööle igapäev umbes 120 sundtöölisi. Teostatakse peamiselt töid heakorral alal.

Uus asustamisviis Saksamaal.

Saksamaal, Ülem-Pfalzis, Regensburgi linna põhjapoolses osas Reinhausenis tekib lähemal ajal uut laadi asund. Peavarjuta perekonnile püstitatakse kergekividest lihtsaid kahetoalisi maju, milised maksuvad keskmiselt 800—1100 saksa marka. Töötasukulused peaaegu polegi, sest töid teostavad töötud. Ka linna kodutute-kodus ajutiselt viibijad pannakse tööle vastutasuks ülalpidamise eest. Kuutüür sellises majas tohiks vaevalt ületada 10 saksa marka. Seni on juba püstitatud 24 maja.